

Geraardsbergen in de dialectatlas van Zuid-Oost-Vlaanderen

Jan COPPENS

In ons artikel 'Een verschil in uitspraak tussen man en vrouw in het Geraardsbergs dialect' verschenen in Gerardimontium nr. 195 verwezen we naar de dialectatlas van Zuid-Oost-Vlaanderen. In volgend artikel staan we even stil bij deze publicatie. Wat is een dialectatlas? Wanneer en door wie werd hij samengesteld.

Professor Edgard Blancquaert was de initiatiefnemer van de Reeks Nederlandse Dialectatlassen (RND). In de RND worden een 140 zinnestjes in het dialect vertaald. De RND toont de resultaten van een uitgebreid dialect-geografisch onderzoek, verricht en gepubliceerd in de periode 1925-1975 onder leiding van Edgard Blancquaert (Universiteit Gent). Het project beoogde 'levend' dialectmateriaal in België en Nederland te verzamelen. Hiertoe werd veldwerk verricht waarbij, in principe, om de 5 kilometer een opnameplaats werd vastgesteld. In de loop der jaren hebben 17 onderzoekers aan het project deelgenomen.

De RND bestaat uit 16 delen, waarvan 11 in gedrukte vorm, 4 gepubliceerd als facsimile van het manuscript en 1 met een gedrukte inleiding en getypte transcripties. Bij elk deel horen 150 geografische kaarten waarop de verspreiding van een aantal woorden met hun uitspraak is weergegeven. Vandaar de benaming atlas. Namen van gemeenten, ook gemeentenamen in het dialect, namen van de inwoners in hun

Afb.1: titelpagina van de dialectatlas

dialect, bijnamen. Verder ook kaartjes met de verschillende dialectbenamingen van o.a. pet, paddestoel, kikker, vlinder enzovoort. (Afb. 2)

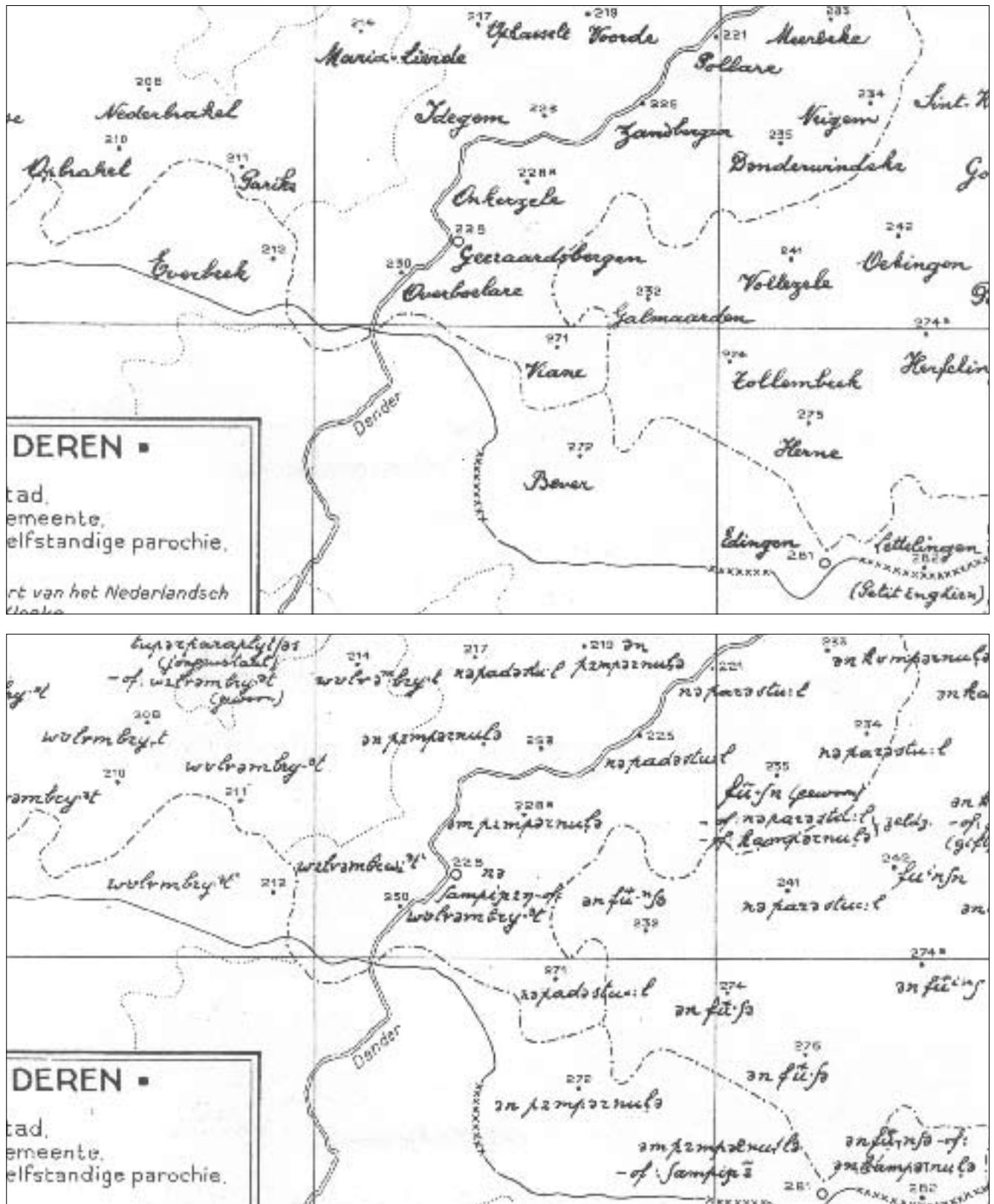
In de boeken is de uitspraak van telkens ca. 140 verschillende, door informanten in dialect vertaalde zinnen weergegeven in fonetisch schrift. In de totale reeks worden 1.959 verschillende

plaatsen behandeld. In totaal zijn er dus meer dan 276.000 zinnen opgenomen. Elk deel heeft een eigen index op woordvormen die in de loop der jaren steeds gedetailleerder is geworden. In de Reeks Nederlandse Dialectatlassen worden fonetische tekens gebruikt die gedeeltelijk niet vertegenwoordigd zijn in de IPA-standaard¹. Er is ook gebruik gemaakt van de variaties in grootte van de tekens om aan te geven hoe luid of zacht een klank wordt uitgesproken.

Blancquaert was niet alleen een organisator met originele gedachten, hij was ook een gezaghebbend leider, die met fluwelen handschoenen doch met vastberadenheid en een nooit versagend enthousiasme op zijn doel afging. Hij geloofde in wat hij deed en was overtuigd van de noodzakelijkheid ervan. De eerste atlas was pas verschenen, *Dialect-Atlas van Klein-Brabant*, of hij begon de nodige voorbereidingen te treffen om de tweede, die van Zuid-Oost-Vlaanderen, aan te pakken.

Professor Edgard Blancquaert (Opdorp 1894 - Mariakerke 1964) (Afb. 3) promoveerde in 1919 aan de Vrije Universiteit van Brus-

¹ IPA: International Phonetic Association. Er is gestreefd naar: één klank=één teken. Nuanceringen en varianten kunnen worden weergegeven door middel van zogenaamde diacritische tekens.

Afb. 2: Twee detailkaartjes uit de Dialectatlas. Boven de gemeentenamen in hun dialect: 228 Geraardsbergen, 228a Onkerzele, 230 Overboelare, 217 Ophasselt, 223 Idegem en 271 Viane. Onderaan de dialectbenaming voor paddestoel. In Geraardsbergen komt zowel 'champignon' als 'wolvembryt' (wolvembrood) voor. De laatste uitdrukking die ook gebruikt werd in Overboelare, Everbeek, Brakel en Ronse is verouderd en komt enkel nog voor in de uitdrukking: 'A gruttj gelèk as wolvembryt.' (Hij groeit zoals een paddestoel).

Afb.3: Edgar Blancquaert

sel met een proefschrift over het Opdorps Dialect. In 1927, bij het emeritaat² van professor Vercoulle, werden hem de filologische oefeningen over het Nederlands in de kandidatuur en de historische spraakkunst van diezelfde taal in het doctoraat toevertrouwd aan de Universiteit van Gent. Hij doceerde ook gedurende enkele jaren Waalse dialectologie en de methoden van de moderne dialectstudie aan de romanisten, alsook de vergelijkende grammatica van de Indo-europese talen (Germaans gedeelte) en Gotisch aan de germanisten. Na zijn rectorship (1944-1947) werd hij in 1952 beheerder-inspecteur van de Gentse universiteit en als dit ambt in 1953 verdwijnt, regeringscommissaris in de nieuw opgerichte Raad van Beheer. Sinds 1938 was hij lid van de Vlaamse Cultuurraad en van februari tot april 1939 was hij minister van openbaar onderwijs in het eerste kabinet Pierlot.

Hendrik Vangassen (Mariakerke/Oostende 1896 - Ninove 1968) (Afb.4) behaalde in 1927 zijn doctoraatstitel aan de Vrije Universiteit

te Brussel met een proefschrift over De dialecten van Ninove en omstreken, met 83 kaarten (onuitgegeven, 238 bladzijden). Hij had dus door het inzamelen van materiaal voor zijn proefschrift een zekere ervaring in het mondeling dialectonderzoek ter plaatse. In 1949 verscheen het eerste nummer van *Het Land van Aalst*, het tijdschrift van de heemkundige vereniging van dezelfde naam. Vangassen was lid van de redactie tot 1954, en van 1954 tot 1963 voorzitter. Hij schreef onder andere de *Geschiedenis van Ninove* in twee delen. Daarnaast verschenen er nog boeken en publicaties, onder andere ook over Geraardsbergen: 'Esbattemente ende Genoechte te Geraardsbergen. XVe eeuw.' in *Het Land van Aalst.*, 11, 1959, pp. 18-35.

Geraardsbergen

In de *Dialect-Atlas van Zuid-Oost-Vlaanderen* die gepubliceerd werd in 1929 verschenen 77 gemeenten

Afb.4: Hendrik Vangassen

waaronder ook Henegouwse waar nog een Vlaamse dialect wordt (werd) gesproken: Edingen, Lettelingen en Everbeek. Deze laatste werd pas in 1963 overgeheveld naar Oost-Vlaanderen. Naast Geraardsbergen bevat

de atlas ook de huidige deelgemeenten Overboelare, Onkerzele, Idegem, Ophasselt, Zandbergen en Viane.

De uitspraak van sommige woorden wijkt soms licht af met de gangbare uitspraak. Zo lezen we bijvoorbeeld [gizbæ.rgən], waarbij [æ.] klinkt als in het Engels *bad*, een klank tussen een *aa* en een *ei*. Terwijl alle woorden op *-erg* in het Geraardsbergs uitgesproken worden als *aarg*: *baarg*, *dwaarg* dus ook *Giezbaarge*. Dit was ook Prof. Frans van Coetsem (Geraardsbergen 1919 - Ithaca/USA 2002) niet ontgaan die zijn doctoraatsthesis schreef over het Geraardsbergs dialect³. In dit werk schrijft hij over de Dialect-Atlas: "Ik heb Blancquaert's opnamen willen vergelijken met de mijne. Dat er bij deze vergelijking afwijkingen moesten worden gevonden, spreekt vanzelf. Men denke nog maar aan het verschil in methode wat ook al voortoliede uit het verschil van instelling tussen een vreemde opnemer en een autochtoon of althans iemand uit de streek; het verschil in fonetisch schrift; het verschil in de opzet van het werk, waarbij de atlas met zinnnetjes tegenover een klankgeografie met geïsoleerde woorden kwam te staan; het verschil in de tijd; het verschil van zegslieden. Toch is de overeenkomst zo duidelijk dat ik mij door deze confrontatie zeer aangemoedigd heb gevoeld en dat ik de opnamen van Blancquaert, rekening houdend met diens radikaal toegepaste impressionistische methode, naar hun volle waarde ben gaan waarderen."

Hierna volgen de eerste 34 van in totaal 139 zinnnetjes uit de dialectatlas. Eerst in het Nederlands, daaronder geven wij het Geraardsbergs in een normaal lettertype. Het Geraardsbergs in fonetische tekens drukken wij anastatisch af op p. 32, met andere woorden we publiceren de pagina uit de ori-

² Emeritaat: ambtsrust, staat van hoogleraar die zijn ambt wegens het bereiken van de leeftijdsgrens heeft neergelegd.

³ F. VAN COETSEM, *Het Dialect van Geraardsbergen, Klank en Vormleer*. Doctoraatsthesis, Leuven, 1952, pp. 218-229. Zie ook F. VAN COETSEM, 'Giesbaarge' in *Het Land van Aalst*, 1952, pp. 115-117.

geeraardsbergen:0.228.

416.

1. ez de kikes ne stakfogel zln zē.nze of:zē.nze bema.t
2. mane vrindz ez de blume gu gi.tn
3. te.gewureg en spin:ze nimer os me mæsin:
4. gru.van ez of:ezē lustex wæ.rk
5. up du sxiip kre.ge ze beskemeld bru.æt
6. de sxiip.næ.rker e. ne splanter f zome vijer
7. de sxiiper laktege zom lepen af
8. in di fabriek en ester niks of:nikskenda.ln of:nimenHa.ln te zin
9. kzm nekrr ali.r ma ki.ata
10. bu.s topt ons fi:r pntem bi:r of:ge.ter ons fi:r
11. brend zns twi kilo. kri.kan
12. zen onder are ve.van dre. liters wen e.tzedrunken of:u.txe
drupken
13. a dri.eglogenr me. me ne kliper
14. ka zome knin gezin
15. vastlu.vet n wæz ni fe.l nimer gevi:rt
16. k be bla.. dak me. a.r ni me.gegu.n em bam
17. kenstkik ni xewe.st azle mæ:n
18. dn di.en du r zi n dn di.en di der afkومت n
19. n spi.noko.pe n spmeko.pnate kxpju.ger
20. n kabuise bema.t ne mæ:s ne sampijz of:wulvembry.æt
en u.ge ne pe:t ne vligamba.ter
21. di.e ke.rl de. xil de wa.rlt fæxtn
22. kea a pe.rkikis xæ:n
23. enelmtu fe.l a. xæ.pen afbre.kan
24. a e. fuzle.venekir em be.tæ grt
25. ge. ma twi bri.e sti.en: bri:er de briste
26. da stambe.lid n stu.ter nimer
27. di.e ma.n e,d læ.vo gelok ne kw.nink
28. lusscifer ræz in dne.mel ni wæble.iven
29. de sxi.lkijors _ æ me.te ni.ester næz de zi.e gewe.ist
30. kj kr. taz ni kome wæ.r dak xeri.ed be.n
31. de bi.æstn drinke ge.r le.zæme.:l of:lu.zæme.:l
32. aq ka.ni xu wæ.rken _ a e. si.er i zax kæ.le
33. stekt is ne ste.l op di.om bestl
34. ni.e mæte ke.gelz en wæter nimer gespelts

ginele atlas met de eerste 34 zinnen. Het is de bedoeling in elk oneven nummer van *Gerardimontium* een pagina af te drukken. (In elk even nummer is er de rubriek *In 't Giesbaargs.*)

Voorlopig beperken wij ons enkel tot het dialect van Geraardsbergen-centrum. In een later stadium komen ook de deelgemeenten aan bod die in de dialectatlas zijn verschenen.

1. Als de kippen een sperwer zien, zijn ze bang.
As de kiekisj ne stekvoegel zien, zan ze benaat.
2. Mijn vriend is de bloemen gaan gieten
Manne vrientj es de bloeme go giet'n.
3. Tegenwoordig spinnen ze niet meer dan met machines.
Tegeworrig 'n spin'n ze niemer as mè machien'n.
4. Spitten is lastig werk.
Groeëven ez e lastig waark.
5. Op dat schip kregen ze beschimmeld brood.
Op da skip kregze ze beskemmeld bruuëd.
6. De timmerman heeft een splinter in zijn vinger.
De skr^uijnwaarker 'ee ne splenter in zanne vinger.
7. De schipper likte zijn lippen af.
De skipper lektige zan leppen af.
8. In die fabriek is niets te zien.
In die fabrieke'n ester nieks of niekskendalen of niemendalen te zien.
9. Kom (jij) hier (mijn) kindje, kom.
Kom nekier alier ma kientj'n.
10. Baas, tap ons vier pinten bier.
Boeës tapt ons vier pintem bier.
11. Breng ons twee kilo kriecken.
Brengd ons twie kilo krik'n.
12. Ze hebben met hun vijven drie liters wijn uitgedronken
Zen onder uire v^uijven dr^uij liters w^uijn ^uijgedronken of

- zen onder uire vauven drau liters waun autgedronken.*
13. Hij dreigde mij met een klippel (knuppel)
A drieëgdege n'r mij mè ne klipper.
 14. Ik heb zijn knie gezien.
K'è zanne knien gezien.
 15. Vastenavond wordt niet veel meer gevierd.
Vastloeevet war nie veel niemer geviert.
 16. Ik ben blij dat ik met hen niet meegegaan ben.
'K be bl^uij (blau) dak me uir nie meegegoeën'm ben.
 17. Ik heb het niet gedaan hoor maat.
Kennettekik nie geweest zelle maan.
 18. (Wie heeft het gedaan?)
Diegene die daar (af)komt.
Den dieën doeër zie, den dieën die d'r afkomt.
 19. Spin, spinnewebben, ragebol.
'n spennekope, 'n spennekoopnette, koppejoeëger.
 20. Pet, bang, weide (meers), paddestoel, haag, kikker, vlinder.
'n Kaboesje, benaat, ne meis, ne champignonng of wolvem bruuëd, 'n oeëge, ne p^uijt of paut, ne vliegembater.
 21. Die kerel deed geheel de wereld vechten.
Dieë kèrel dee gieël de wèrelt vecht'n.
 22. Ik zal u pareltjes geven.
'K sanna pèrelkisj geen.
 23. Engeland doet veel oude schepen afbreken.
Ingeland doe veel aa skepen afbreken.
 24. Hij heeft van zijn leven eens een beet gekregen.
A ee vazzelèven ne kieër een bete g'at.
 25. Geef mij twee brede stenen, breder, de breedste.
Gee ma twie brieë stieën, brieër, de briesjte.
 26. Dat standbeeld staat daar niet

meer.

Da stambeeld'n stoeët'r niemieër.

27. Die man heeft een leven gelijk een grote heer.
Dieë maan ede lèven g'lek ne keunink.
28. Lucifer is in de hemel niet gebleven.
Lucifer'n es in d'nemel nie geblee^even.⁴
29. De schoolkinderen zijn met de meester naar zee geweest.
De skoolkiejers è mè de mieës-ter n'r de zjieë gewee^est.
30. Ik kan toch niet komen eer ik gereed ben.
K'n kaa toch nie kommen veur dak gerieëd ben.
31. De beesten drinken graag lijnzaadmeel.
De biest'n drinke geirn l^uijzemeil of lauzemeil.
32. Hij kan niet gaan werken, hij heeft keelpijn.
Aan kaa nie go waarken, a ee zjier i zan keile.
33. Steek eens een steel in die bezem.
Steekt iesj ne steel op die'm bostel.
34. Neen, met de kegels wordt er niet meer gespeeld.
Nieë mette kegels'n warter niemer gespeeltj.

(Wordt vervolgd...)

⁴ De *ee* wordt in het Geraardsbergs soms uitgesproken als een tweeklank, dus als *eei*. Zie ook F. VAN COETSEM, *Het Dialect van Geraardsbergen...* p. 13: "Soms neiging tot diftongering: bee'ke 'beek'."